

Kiedy tak naprawdę obowiązuje okres lęgowy ptaków? Wyjaśniamy

13.8.2026 - | Generalna Dyrekcja Lasów Państwowych

W polskim prawie nie obowiązuje jeden kalendarzowy zakaz prowadzenia w środowisku prac gospodarczych (w tym leśnych) w okresie lęgowym. Obowiązują natomiast przepisy chroniące wszystkie dziko występujące gatunki ptaków, ich gniazda oraz miejsca rozrodu.

Według stanu prawnego w Polsce nie obowiązuje ustawowy zakaz prowadzenia gospodarki leśnej w okresie lęgowym ptaków ani nie istnieje prawnie określony czas trwania okresu lęgowego ptaków. Ochronę ptaków w Polsce regulują przede wszystkim ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody oraz rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 16 grudnia 2016 r. w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt.

Artykuł 49 ustawy o ochronie przyrody stanowi, że minister właściwy do spraw środowiska, w porozumieniu z ministrem właściwym do spraw rolnictwa, określa, w drodze rozporządzenia, gatunki zwierząt:

- objęte ochroną ścisłą, z wyszczególnieniem gatunków wymagających ochrony czynnej,
- objęte ochroną częściową,
- objęte ochroną częściową, które mogą być pozyskiwane, oraz sposoby ich pozyskiwania,
- wymagające ustalenia stref ochrony ostoi, miejsc rozrodu lub regularnego przebywania;

oraz właściwe dla poszczególnych gatunków lub grup gatunków zwierząt zakazy i odstępstwa od zakazów.

Okres lęgowy a zapisy prawa

Termin od 1 marca do 15 października, funkcjonujący w przestrzeni publicznej jako domniemany okres lęgowy ptaków, nie określa faktycznego czasu trwania lęgów. Odnosi się on do przepisów regulujących usuwanie gniazd w szczególnych okolicznościach.

Zgodnie z § 9 rozporządzenia dopuszczalne jest odstępstwo od zakazu usuwania gniazd z budek dla ptaków i ssaków wyłącznie od 16 października do końca lutego oraz tylko w przypadku gniazd znajdujących się na obiektach budowlanych lub terenach zieleni, jeżeli wymagają tego względy bezpieczeństwa lub sanitarne.

Nie istnieje jeden ustawowy „okres lęgowy ptaków” obowiązujący dla wszystkich gatunków. Okres rozrodu zależy od biologii i ekologii danego gatunku i może przypadać na różne miesiące roku - od stycznia do późnej jesieni. Przykładowo bielik przystępuje do lęgów już w styczniu, wróble gniazdują od lutego lub marca do sierpnia, jerzyki od maja do sierpnia, a gołąb grzywacz może wyprowadzać lęgi nawet do września. Dlatego przepisy dotyczące ochrony gatunkowej nie wyznaczają jednej daty rozpoczęcia ani zakończenia okresu lęgowego dla wszystkich ptaków. Ochrona odnosi się do rzeczywistego okresu rozrodu danego gatunku oraz jego gniazd, jaj, piskląt i miejsc lęgowych. W Polsce ochroną gatunkową objętych jest przeważająca część dziko występujących gatunków ptaków. Większość z nich została wymieniona w załączniku nr 1 do rozporządzenia Ministra Klimatu i Środowiska z 16 grudnia 2016 r. (ochrona ścisła).

W kontekście prowadzenia gospodarki leśnej szczególne znaczenie mają zakazy określone w § 6 rozporządzenia Ministra Środowiska w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt. Obejmują one m.in. zakaz umyślnego zabijania zwierząt, niszczenia ich jaj lub form rozwojowych, niszczenia siedlisk i ostoi będących obszarem rozrodu, wychowu młodych, odpoczynku, migracji lub żerowania, a także niszczenia, usuwania lub uszkodzenia gniazd. W przypadku części gatunków obowiązuje również zakaz umyślnego płoszenia lub niepokojenia, w tym w okresie lęgowym, jeżeli wynika to z rozporządzenia (wg oznaczeń zawartych w załącznikach).

Jak rozumieć zakaz umyślnego płoszenia i niszczenia gniazd?

Jednym z najważniejszych zagadnień prawnych związanych z prowadzeniem prac leśnych w okresie lęgowym jest interpretacja pojęcia „umyślności” w odniesieniu do zakazów zabijania, płoszenia ptaków oraz niszczenia ich gniazd i jaj. Polskie przepisy stanowią implementację Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/147/WE oraz Dyrektywy Rady 92/43/EWG. Artykuł 5 dyrektywy ptasiej zobowiązuje państwa członkowskie do ustanowienia systemu ochrony obejmującego m.in. zakaz umyślnego zabijania ptaków, niszczenia ich gniazd i jaj oraz umyślnego płoszenia, zwłaszcza w okresie lęgowym i wychowu młodych.

Kluczowe znaczenie dla interpretacji tych przepisów ma Komunikat Komisji Europejskiej dotyczący systemu ścisłej ochrony gatunków. **Komisja wskazuje, że jeżeli zostaną wdrożone odpowiednie środki zapobiegawcze skutecznie eliminujące ryzyko wyrządzenia szkody chronionym gatunkom, ewentualnych negatywnych skutków takich działań nie należy uznawać za działania umyślne.** Podkreślono również, że włączenie takich środków do planowania i prowadzenia gospodarki leśnej umożliwia pozyskanie drewna oraz prowadzenie innych prac leśnych w sezonie lęgowym. Stanowisko to akcentuje znaczenie właściwego planowania, rozpoznania terenu oraz stosowania środków minimalizujących ryzyko naruszenia zakazów ochrony gatunkowej.

Interpretacja pojęcia „umyślności” była również przedmiotem orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej. Z orzeczeń TSUE wynika, że za działanie umyślne można uznać nie tylko działanie ukierunkowane na bezpośrednie oddziaływanie na chronione gatunki, ale również takie, w którym sprawca przewiduje możliwość wystąpienia skutku i godzi się na jego wystąpienie.

Na orzecznictwo TSUE powołuje się również Państwowa Rada Ochrony Przyrody w opinii uzupełniającej PROP/2026-08. Rada wskazuje, że dla pełniejszej ochrony ptaków zasadne byłoby ostrożnościowe podejście do prowadzenia prac leśnych w okresie kumulacji rozrodu większości gatunków. W odrębnej opinii PROP/2025-09 zarekomendowano niewykonywanie zabiegów gospodarczych w okresie od 15 marca do 10 lipca. **Rekomendacja ta ma jednak charakter ekspercki i nie stanowi źródła powszechnie obowiązującego prawa.**

W praktyce, w skali kraju, prace związane ze ścinaniem drzew prowadzone są przez cały rok bez wyraźnej dominacji natężenia prac w konkretnym okresie. Dodatkowo tego typu prace każdego roku, prowadzone są na niewielkiej powierzchni lasów zarządzanych przez nadleśnictwa. Są rozproszone w czasie i przestrzeni, dzięki czemu zdecydowana większość lasów w danym roku pozostaje poza zasięgiem prowadzonych zabiegów.

Oznacza to, że potencjalne oddziaływanie prac, także w okresie rozrodu ptaków, ma charakter lokalny, choć w przypadku fragmentów lasów, w których planowane są prace, na których stwierdzono obecność gatunków chronionych lub aktywnych gniazd, stosowane są środki ochronne wynikające z obowiązujących przepisów.

Gospodarka leśna a lęgi ptaków

Leśnicy prowadzą gospodarkę leśną w oparciu o szereg przepisów prawa oraz wewnętrznych regulacji ograniczających ryzyko negatywnego oddziaływania na populacje ptaków. Szczególnie znaczenie ma rozporządzenie Ministra Klimatu i Środowiska z dnia 27 marca 2023 r. w sprawie wymagań dobrej praktyki w zakresie gospodarki leśnej, wprowadzające obowiązek przeprowadzania wizji terenowych przed rozpoczęciem prac.

Ich celem jest sprawdzenie, czy na obszarze planowanych prac nie znajdują się miejsca gniazdowania ptaków. **Odnalezione drzewa dziuplaste, drzewa z gniazdami wieloletnimi, jednoroczne miejsca gniazdowania oraz inne niż ww. stanowiska, na których występują gatunki wymienione w załączniku IV dyrektywy siedliskowej, oznakowuje się biodegradowalną farbą lub kolorową taśmą.** W przypadku stwierdzenia stanowiska prace są wstrzymywane do zakończenia lęgu lub modyfikowane w taki sposób, aby minimalizować wpływ. Gdy stwierdzone gniazdo może wskazywać na występowanie gatunku wymagającego ochrony strefowej prace są wstrzymywane, a obszar traktowany jest jak istniejąca strefa ochronna do czasu weryfikacji. Jeżeli przypuszczenia się potwierdzą, leśnicy informują o stanowisku właściwą regionalną dyrekcję ochrony środowiska w celu ustanowienia strefy ochrony. W 2025 r. na gruntach w zarządzie Lasów Państwowych istniało ponad 4400 stref ochrony ptaków, co stanowi ponad 95% wszystkich stref ochrony w Polsce.

Na każdym zrębie, z nielicznymi wyjątkami, pozostawia się do naturalnego rozpadu około 5% powierzchni w postaci kęp starodrzewu. Zawierają one stare, często dziuplaste i rozłożyste drzewa oraz gatunki biocenotyczne, stanowiące cenne miejsca gniazdowania ptaków. Pozostawia się również martwe drzewa – zarówno stojące, jak i leżące – będące ważnym siedliskiem dla wielu gatunków ptaków i innych organizmów. Poza obowiązkami wynikającymi z przepisów prawa leśnicy stosują również zalecenia zawarte w Instrukcji Ochrony Lasu i Załączniku nr 4 do Instrukcji Urządzania Lasu. Zgodnie z tymi dokumentami pozostawiane są strefy buforowe, czyli pasy lasu o szerokości około 30 m, w których nie wykonuje się cięć zupełnych, chroniące cenne ekosystemy oraz ciek i zbiorniki wodne. Przy terenach otwartych pozostawia się również strefy ekotonowe złożone z krzewów i bogatego podszytu, stanowiące dogodne siedliska dla wielu gatunków ptaków.

Leśnicy systematycznie uczestniczą w szkoleniach prowadzonych przez ornitologów, doskonaląc umiejętności rozpoznawania gatunków ptaków oraz ich gniazd. We współpracy z ornitologami i organizacjami przyrodniczymi montują również platformy lęgowe dla rzadkich gatunków, takich jak bocian czarny, rybołów, sokół wędrowny czy puchacz. Lasy Państwowe realizują także programy czynnej ochrony głuszca i cietrzewia – skrajnie zagrożonych kuraków leśnych. Obejmują one hodowlę zachowawczą, wsiedlanie ptaków do środowiska naturalnego, ochronę i odtwarzanie ich siedlisk oraz inne działania służące poprawie stanu ich populacji.

Na gruntach zarządzanych przez Lasy Państwowe znajduje się zdecydowana większość rezerwatów przyrody w Polsce. Szczególnie dynamiczny wzrost ich liczby nastąpił w latach 2024–2025, kiedy w ramach inicjatywy „100 rezerwatów na 100-lecie Lasów Państwowych” ustanowiono ponad 120 nowych rezerwatów. Działania te wpisują się w rekomendacje zawarte w opinii PROP dotyczące zwiększania udziału w lasach elementów istotnych dla ochrony różnorodności biologicznej.

Czytaj więcej: Czy Lasy Państwowe decydują o tworzeniu rezerwatów? Fakty i mity

Dlaczego prace leśne prowadzi się przez cały rok?

Prowadzenie prac leśnych przez cały rok wynika nie tylko z uwarunkowań przyrodniczych, ale również z organizacji gospodarki leśnej i funkcjonowania rynku drewna. Drewno jest surowcem wykorzystywanym na bieżąco przez przemysł drzewny, meblarski, papierniczy i wiele innych gałęzi gospodarki. Jego pozyskanie, transport i przetwarzanie tworzą ciągły łańcuch dostaw.

Długotrwałe wstrzymanie pozyskania drewna na znacznym obszarze kraju oznaczałoby konieczność koncentracji prac w pozostałej części roku, utrudniałoby zapewnienie ciągłości dostaw odbiorcom oraz mogłoby prowadzić do pogorszenia jakości części surowca wskutek opóźnionego pozyskania lub długotrwałego składowania.

Nie oznacza to jednak, że względy organizacyjne lub gospodarcze zwalniają z obowiązku przestrzegania przepisów dotyczących ochrony gatunkowej. Niezależnie od terminu prowadzenia prac obowiązują zakazy wynikające z prawa oraz środki minimalizujące ryzyko naruszenia ochrony ptaków.

Co wiemy o liczebności pospolitych ptaków leśnych?

Dane Monitoringu Ptaków Polski pokazują, że liczebność pospolitych ptaków leśnych jest obecnie wyższa niż na początku XXI wieku. Potwierdza to wskaźnik Forest Bird Index (ForBI). Sam wskaźnik nie pozwala jednak określić, które czynniki odpowiadają za obserwowany trend. Na liczebność ptaków wpływa jednocześnie wiele czynników, m.in. zmiana klimatu, warunki pogodowe, sukces lęgowy, presja drapieżników, zmiany zachodzące poza sezonem lęgowym, czynniki wewnątrzpopulacyjne, choroby, sytuacja na zimowiskach i trasach migracji oraz jakość siedlisk. Sam wskaźnik nie pozwala przypisać obserwowanych zmian pojedynczej przyczynie.

Zgodnie z opinią PROP, dobra sytuacja pospolitych ptaków leśnych nie oznacza, że wszystkie gatunki związane z lasami znajdują się w równie dobrej kondycji. Dotyczy to zwłaszcza gatunków o wyspecjalizowanych wymaganiach siedliskowych, których liczebność może zależeć od wielu czynników zachodzących zarówno w lasach, jak i poza nimi.

Na wykresie przedstawiono zmiany wskaźnika liczebności pospolitych ptaków leśnych "Forest Bird Index" (34 gatunki) na przestrzeni w latach 2000-2025 na obszarze całego kraju. Źródło: <https://monitoringptakow.gios.gov.pl/lasy-zadrzewienia.html>

Podsumowanie

Czy w Polsce obowiązuje zakaz prowadzenia gospodarki leśnej w okresie lęgowym?

Nie.

Obowiązujące przepisy nie wprowadzają jednego kalendarzowego zakazu prowadzenia prac leśnych. Nakładają natomiast obowiązek ochrony wszystkich dziko występujących gatunków ptaków, ich gniazd i miejsc rozrodu. Oznacza to, że o dopuszczalności prowadzenia prac decyduje nie data w kalendarzu, lecz zgodność działań z przepisami dotyczącymi ochrony gatunkowej oraz zastosowanie środków ograniczających ryzyko naruszenia tych przepisów.

Źródła:

1. Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz.U. z 2026 r. poz. 13, tekst jedn.). ISAP, dostęp: 29.06.2026.
2. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 16 grudnia 2016 r. w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt (Dz.U. z 2022 r. poz. 2380, tekst jedn.), ISAP, dostęp: 29.06.2026.
3. Guidance document on the general system of protection of bird species – Article 5 and Article 9 of the Birds Directive, załącznik do komunikatu Komisji Europejskiej C (2026) 2274 final z dnia 31 marca 2026 r., dostęp: 29.06.2026.
4. Państwowa Rada Ochrony Przyrody, Opinia uzupełniająca na temat środków ochrony ptaków w lasach, PROP/2026-08, 20 marca 2026 r., dostęp: 29.06.2026.
5. Państwowa Rada Ochrony Przyrody, Opinia na temat środków ochrony ptaków w lasach, PROP/2025-09, 31 marca 2025 r., dostęp: 29.06.2026
6. Rozporządzenie Ministra Klimatu i Środowiska z dnia 27 marca 2023 r. w sprawie wymagań dobrej praktyki w zakresie gospodarki leśnej (Dz.U. z 2023 r. poz. 672), ISAP, dostęp: 29.06.2026.
7. Państwowe Gospodarstwo Leśne Lasy Państwowe, Instrukcja ochrony lasu, tekst jednolity wprowadzony zarządzeniem nr 48 Dyrektora Generalnego Lasów Państwowych z dnia 15 maja 2024 r., Warszawa 2024, dostęp: 29.06.2026.
8. Państwowe Gospodarstwo Leśne Lasy Państwowe, Instrukcja urządzania lasu, stanowiąca załącznik do Zarządzenia nr 116 Dyrektora Generalnego Lasów Państwowych z dnia 14 grudnia 2023 r. w sprawie wprowadzenia „Instrukcji urządzania lasu” w Państwowym Gospodarstwie Leśnym Lasy Państwowe, Załącznik nr 4, Warszawa 2023, dostęp: 29.06.2026.
9. Główny Inspektorat Ochrony Środowiska, Wskaźnik liczebności pospolitych ptaków leśnych (Forest Bird Index – ForBI) rok 2025, Monitoring Ptaków Polski, dostęp: 29.06.2026.

Grafiki użyte w materiale zostały wygenerowane przy użyciu AI

<https://www.lasy.gov.pl/pl/informacje/aktualnosci/kiedy-tak-naprawde-obowiazuje-okres-legowy-ptakow-wyjasniamy>